

Diogenes Laertios

ŽIVOTOPISY slávných filozofů

HERAKLEITOS

PYTHAGORAS

SOKRATES

ARISTOTELES

PLATÓN

EPIKUROŠ

DIÓGENES ZO SINOPY

THALES a dalších 38 filozofů

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Diogenes Laertios

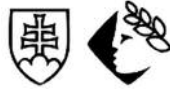

Životopisy
slávnych filozofov

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Translations © by 1954, 2007
Miloslav Okál – dedičia
Prologue © Miloslav Okál – dedičia
Cover design © by 2007 Anna Chovanová
© Vydavateľstvo Spolku slovenských
spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Diogenes Laertios: Životopisy slávnych filozofov

Z gréckeho originálu
preložil Miloslav Okál
Predslov napísal Miloslav Okál
Zodpovedná redaktorka Viera Švenková
Obálka Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač PPA Bratislava
Vydanie druhé, vo Vydavateľstve
Spolku slovenských spisovateľov prvé
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-286-3

ŽIVOT A DIELO DIOGENA LAERTIA

Peripatetickej škole, založenej v Aténach v 2. polovici IV. stor. pred n. l., patrí popredné miesto v dejinách gréckej literatúry. Jej zakladateľ *Aristoteles* bol nielen vynikajúcim filozofom a neobyčajne plodným spisovateľom, ale aj výborným organizátorom vedeckej práce. Jemu a jeho škole vďačíme nielen za vynikajúce diela filozofické, prírodovedecké a literárnoestetické, ale aj za väčšinu svojich vedomostí o politických a kultúrnych dejinách Grékov z čias pred IV. storočím. Sám *Aristoteles* vydal obrovské dielo, opisujúce ústavy 158 gréckych obcí, z ktorých sa, žiaľ, zachovala iba Ústava aténska. Jeho žiak *Eudemos* z Rodu napísal okrem mnohých systematických spisov *Dejiny matematiky*, *Dejiny geometrie* a *Dejiny astronómie*. Ďalší jeho žiak *Dikarchos* napísal pozoruhodné dielo *Život Grécka* – prvé kultúrne dejiny Grécka od zlatého veku až do čias *Alexandra Veľkého*. Iný jeho žiak, *Aristoxenos*, napísal dôležité diela o hudbe. Napokon jeho žiakovi a nástupcovi vo vedení školy *Theofrastovi* vďačíme za väčšinu starovekých správ o názoroch starých gréckych filozofov.

S výkladom názorov gréckych predsokratovských filozofov sa stretáme, hoci ojedinele, už i v dielach *Platóna* a najmä *Aristotela*, ktorý pri riešení určitých filozofických problémov pravidelne uvádzal, ako sa k týmto problémom stavali jeho predchodcovia, ale k systematickému spracovaniu názorov gréckych filozofov pristúpil až *Theofrastos*. Po dôkladnom preštudovaní spisov predsokratovských filozofov, ktorých diela sa nachádzali v bohatej knižnici *Akadémie* a v *Aristotelovej knižnici*, napísal dielo *Názory prírodných filozofov* v rozsahu 16 alebo až 18 kníh. V diele sa preberali základné problémy princípov, božstva, problémy kozmologické, meteorologické a geofyzikálne, psychologické a fyziologické. *Theofrastos* sa neuspokojoval iba s podávaním názorov, ale ich aj vysvetľoval a kritizoval. Dielo sa nám nezachovalo, ale o jeho kvalite si možno urobiť predstavu zo zachovaného fragmentu o vnímaní, v ktorom autor podrobne analyzuje a kriti-

zuje Empedoklovo, Platónovo a Demokritovo učenie o vnímaní, predovšetkým o zmysloch zraku a chuti.

Po Theofrastovej smrti sa robili z jeho diela rozličné excerpty, ktorých stopy nachádzame takmer vo všetkých neskorších antických dielach obsahujúcich správy o názoroch gréckych prírodných filozofov. Tak niekedy koncom II. stor. pred n. l. neznámy stoik urobil z neho výťahy, ktoré použil jednak Ciceró v spise *O prirodzenosti bohov*, jednak epikurovský filozof Filodemós vo svojom diele *O zbožnosti*. V I. stor. pred n. l. urobil z neho excerpty neznámy autor a vydal ich v diele, ktoré historici filozofie od čias Dieľsovho vydania epochálneho diela *Doxographi Graeci* uvádzajú pod názvom *Vetusta placita*. Toto dielo použil jednak Ciceró v *Tuskulských rozhovoroch*, jednak Varro a jeho prostredníctvom Censorinus, jednak skeptický filozof Ainesidemos, prostredníctvom ktorého zase lekár Soranus, ale nepriamo aj Tertullianus v spise *O duši*. Naostatok v I. storočí n. l. napísal podľa neho bližšie neznámy autor Aetios dielo *Zbierka názorov filozofov*. Ani toto dielo sa nezachovalo, možno ho však rekonštruovať na základe zachovaného Pseudo-Plutarchovoho diela *Epitome*, napísaného podľa neho o pol storočia neskôr, a podľa zachovaných Stobaeových *Eklog*, napísaných v V. storočí. Theofrastovo dielo použil aj Aristotelov komentátor Alexandros z Afrodiziady z konca II. stor. a prostredníctvom neho zasa ďalší Aristotelov komentátor Simplicios zo VI. storočia. Excerpty z Theofrastovho diela použil aj Klement Alexandrijský v diele *Stromata* a Hippolytos v I. knihe spisu *Vyvrátenie heretikov*. Nepriamo ho použil v II. stor. pred n. l. aj Sotión v diele *Nástupníctva filozofov*, ďalej za Augusta Areios Didymos a v III. stor. n. l. Diogenes Laertios. A tak možno povedať, že takmer všetky naše vedomosti o názoroch gréckych predsokratovských filozofov z oblasti fyziky pochádzajú priamo alebo nepriamo z Theofrastovho diela.

Peripatetickí filozofi sa venovali aj písaniu životopisov jednotlivých filozofov. Tak Dikearchos napísal životopisy siedmich mudrcov, Pythagorov životopis a Platónov životopis. Aristoxenos napísal životopis Pythagorov, Sokratov a Platónov, ďalej spis *O Pythagorovi a jeho priateľoch* a vydal aj *Pythagorove výroky*. Demetrios Falérsky zozbieral výroky siedmich mudrcov a Hieronymos z Rodu, súčasník peripatetika Lykóna, napísal jednak *Historické poznámky*, jednak *Zmiešané poznámky*, v ktorých podával príbehy zo života významných ľudí, predo-

všetkým filozofov. Niekedy v III. stor. vzniklo pod *A r i s t i p p o v ý m* menom dielo *O hýrivosti u dávnych ľudí*, v ktorom sa rozprávali rozličné excentrické, najmä erotické príbehy filozofov. Všetky tieto diela sa neskôr stali vhodným prameňom pre životopisy filozofov, ktoré vznikli ešte v treťom a potom v nasledujúcich storočiach.

Z peripatetikov III. stor. si zasluhuje zmienku najmä *H e r m i p p o s* zo Smyrny. Jeho *Životopisy ľudí, ktorí vynikli vo vzdelaní*, boli preplnené detailnými správami najmä o smrti filozofov, o ktorých našiel podrobné správy v bohatej Alexandrijskej knižnici, kam mal ako Kallimachov žiak voľný prístup.

Písaniu životopisov filozofov sa však venovali aj filozofi z iných škôl. Tak Epikurov žiak *I d o m e n e u s* napísal spis *O sokratovcoch* a aj žiak sokratovca Menedema *A n t i g o n o s* z Karystu napísal životopisy jednotlivých filozofov. Kým predchádzajúci autori písali životopisy filozofov alebo básnikov, ktorí už boli mŕtvi, Antigonos napísal aj životopisy súčasných filozofov, predovšetkým akademikov Polemóna, Krateta, Krantora a Arkesilaa, ďalej životopis dialektika Menedema, peripatetika Lykóna, stóikov Zenóna a Dionysia a skeptikov Pyrrhóna a Timóna.

Dôležitým biografickým spisovateľom z konca III. stor. bol *S a t y r o s* z Kallatidy v Ponte. Jeho dielo *Životopisy* malo 15 kníh, z ktorých 5 bolo venovaných filozofom, 5 básnikom a 5 kráľom a vojvodcom. Z diela sa zachoval Euripidov životopis; prekvapuje jeho dialogická forma. Ako vidieť, autori začínajú rozlišovať medzi životopismi filozofov, básnikov a kráľov. Iným významným biografickým spisovateľom z konca III. stor. bol *H i p p o b o t o s*, autor spisu *O filozofických školách* a *Zoznamu filozofov*.

V nasledujúcom storočí sa objavila myšlienka usporiadať životopisy tak, že do jednotlivých kníh sa zaradovali životopisy filozofov tej istej školy, takže bola viditeľná jej kontinuita. Prvé takéto dielo napísal *S o t i ó n* z Alexandrie, autor *Nástupníctiev filozofov* v 13 knihách. Satyrovo aj Sotiónovo dielo bolo veľmi rozsiahle, preto v polovici II. stor. *H e r a k l e i d e s* *L e m b o s* urobil z nich výťahy a skrátil ich viac ako na polovicu. Do II. stor. patria aj peripatetici *A n t i s t h e n e s* a *S o s i k r a t e s*. Obidvaja pochádzali z Rodu a obidvaja napísali diela *Nástupníctva filozofov*. V 2. pol. II. storočia napísal *A p o l l o d o r o s* z Atén svoju *Kroniku*, v ktorej písal v jambickom trimetri o najdôležitejších udalostiach od dobytia Tróje až do r. 144. Apollodorovo dielo bolo pre všetkých neskorších autorov dôležitým prameňom chronologických údajov.

Biografické a doxografické diela vznikali aj v I. storočí. A l e x a n d r o s polyhistor, ktorý sa dostal za vojny s Mithridatom ako zajatec do Ríma a po prepustení na slobodu strávil v Ríme zvyšok svojho života, napísal nielen početné etnografické spisy, ale aj *Nástupníctva filozofov* a dôležité dielo *O pythagorovských symboloch*. Cicerónov súčasník D e m e t r i o s z Magnézie napísal okrem iných spisov dielo *O homonymných básnikoch a spisovateľoch*, v ktorom boli životopisy jednotlivých ľudí usporiadané nie podľa jednotlivých škôl, ale tak, že spisovatelia a básnici toho istého mena tvorili skupiny. V Cicerónovej dobe písal aj skeptický filozof A i n e s i d e m o s, autor *Pyrrhónskych rozhovorov* a *Úvodu do pyrrhónskeho učenia*. Toto dielo bolo hlavným prameňom S e x t o v i E m p i r i k o v i z konca II. stor. n. l. pri písaní *Náčrtu pyrrhónskeho učenia*. Napokon za Augusta písal D i o k l e s z Magnézie, autor *Prehľadu dejín filozofie*, v ktorom venoval mimoriadnu pozornosť kynikom, epikurovcovi a stoikom. Jemu vďačíme predovšetkým za svoje vedomosti o stoickej logike.

Z cisárskej doby treba spomenúť predovšetkým diela Pamfily a Favorina. P a m f i l a bola vzdelaná Egyptanka, ktorá žila za čias Neróna a podľa Fotia napísal veľké dielo *Zmiešané historické poznámky* v rozsahu 33 kníh. F a v o r i n u s žil v II. stor., a hoci nebol Grék, ale Gal (z Arelaty), bol najvynikajúcejším sofistom svojej doby. Bol P l u t a r c h o v ý m priateľom a učiteľom A u l a G e l l i a, ktorý ho často spomína vo svojich *Atických nociach*. Napísal množstvo spisov rozličného charakteru, no predovšetkým *Rozmanitú históriu* a *Spomienky*, v ktorých sa dotýkal jednotlivých filozofických otázok a podával kuriózne príbehy zo života filozofov.

No všetka táto početná a rozsiahla doxografická, biografická a anekdotická literatúra sa nám stratila. Náhodou sa nám však zachovalo dielo, ktoré je kompiláciou, urobenou priamo alebo nepriamo na základe uvedených spisov. Je to dielo D i o g e n a L a e r t i a, autora *Životopisov slávnych filozofov*.

O osobe Diogena Laertia, autora jediných zachovaných dejín gréckej filozofie, vieme veľmi málo, takmer nič. Nepoznáme ani presné znenie jeho mena. Starovekí a byzantskí autori, pokiaľ sa o ňom zmieňujú alebo ho citujú, uvádzajú jednak obe jeho mená, či už vo forme Diogenes Laertios, alebo v prehodenej forme Laertios Diogenes, alebo vo forme Diogenes Laertius, jednak jedno jeho meno Diogenes alebo Laertes. Takisto sa rozchádzajú v uvádzaní jeho mena aj naše rukopisy a najstaršie vydania. Formou mena

Diogenes Laertius, na základe ktorej sa usudzuje, že pochádzal z maloázijského mesta Laerte (v Kilíkii), vysvetlí sa novodobý názov Diogenes Laertský, s ktorým sa dosť často stretáme v slovanských literatúrach. Druhá forma mena Diogenes Laertios sa vysvetľuje alebo jeho pôvodom – bol totiž synom alebo prepustencom nejakého Laerta –, alebo jednoducho narážkou na známy homérsky verš, v ktorom sa Odysseus predstavuje ako božský syn Laertov (diogenes Laertiades), na ktorý sa naráža aj v diele Diogena Laertia.

Nevieme ani presne, kedy Diogenes Laertios žil. Staroveké správy nám neposkytujú nijaké bližšie údaje, a tak sme nútení robiť iba dohady na základe jeho diela. Keďže cituje Plutarcha a Favorina a zmieňuje sa o Epiktetovi a Sextovi Empiricovi, ktorého život sa kladie do konca II. stor. n. l., dokonca sa zmieňuje aj o Saturninovi, žiakovi Sexta Empirica, nemohol písať pred začiatkom III. stor. n. l. A tak začiatok III. stor. je pri riešení otázky časového zaradenia Diogena Laertia terminus post quem, a to i napriek jeho správe, že Potamón, ktorý zaviedol sektu eklektikov, žil krátko pred ním (I, 19); zo Suidu sa totiž dozvedáme, že Potamón žil za cisára Augusta. Na druhej strane Stefanos Byzantský je časovo najstarší autor, ktorý sa zmieňuje o Diogenovi Laertiovi. A keďže jeho etnografické dielo vzniklo začiatkom VI. stor., rok 500 je pre nás terminus ante quem. Keďže však v diele Diogena Laertia niet ani stopy po novoplatonizme, ktorého rozvoj sa začal od polovice III. stor., usudzuje sa, že Diogenes Laertios žil a písal v prvej polovici III. storočia. Tento argument je podopretý ešte skutočnosťou, že Diogenes Laertios venoval svoje dielo neznámej vznešenej dáme, horlivej obdivovateľke Platónovej filozofie (III, 47); obyčajne sa za ňu pokladá Galenova priateľka Arria alebo Filostratova ochrankyňa Julia Domna, manželka cisára Septimia Severa, ktorá zomrela r. 217.

Je ťažké vyjadriť sa o príslušnosti Diogena Laertia k niektorej filozofickej škole. Rozhodne odmietavý postoj k Epikurovým ohováračom a sympatie, ktoré prejavil voči Epikurovi a jeho škole, by mohli naznačovať jeho príslušnosť k epikureizmu. Proti tomu je však skutočnosť, že nepodal životopisy Epikurových pokračovateľov a uspokojil sa so stručným vymenovaním jeho nástupcov po Diogena z Tarzu a Orióna, epikurovcov z II. stor. pred n. l. Viac dôvodov by sme mali na tvrdenie, že prináležal k sekte skeptikov. Najvážnejším z nich by bola veta: „... nemôžeme sa vraj nazývať pyrrhónovcami...“ (IX, 70) a zmienka o Apollonidovi z Nikaje, gramatikovi z čias cisára Tiberia. Diogenes Laertios výslovne nazýva Apollonida stúpencom svojej školy (IX, 109). To by potvrdzovala aj skutočnosť, že i keď

posledným životopisom filozofov skeptickej školy bol životopis Timónov, predsa vo vymenovaní stúpcencov skeptickej školy došiel až k Saturninovi, žiakovi Sexta Empirica z konca II. stor. n. l. No i tu prekvapuje, že medzi lekármi empirikmi sa nezmiňuje o lekárovi Sarapionovi a Glauciovi, ak pravda, nemáme vidieť v mene Sarpedóna (IX, 116) porušený tvar mena Sarapionovho.

Životopisy filozofov neboli prvým a jediným dielom Diogena Laertia. Na viacerých miestach *Životopisov* sa totiž zmiňuje o svojej zbierke *Rozmanitých veršov* (Pammetros). Zbierka mala aspoň dve knihy (I, 39) a podľa správy samého Diogena (I, 63) písal v nej o všetkých mudrcoch, ktorí vynikli vo filozofii, používajúc v epigramoch a básňach všemožné rytmy a metrá. Z tejto zbierky prevzal Diogenes Laertios do svojho druhého diela, *Životopisov filozofov*, dovedna 50 epigramov a básní. Sú to väčšinou krátke štvorveršové epigramy zložené v elegických distichách a ich námetom je zväčša smrť toho-ktorého filozofa. Pythagorovi sú venované štyri štvorveršové epigramy a ich námetom je jednak filozofova zásada zdržať sa požívania mäsa, jednak povest o jeho viacnásobnom príchode na svet a nakoniec jeho smrť (VIII, 44 – 45). Rozsahom nad ostatné vyniká báseň na Ferekyda (I, 120 – 121), opisujúca v 16 ferekratejoch Ferekydovu chorobu a jeho smrť; ďalej 14-veršová báseň na Eudoxa (VIII, 91), ktorej námetom je historka o jeho príhode v egyptskom chráme, a napokon báseň na Bióna (IV, 55 – 57), v ktorej v 18 jambických oktonároch uvádza na posmech Biónovo nemužné správanie pred smrťou. To isté pohrdanie nad nemužným správaním nachádzame aj v epigrame na Herakleida Pontského (V, 90), ktorého bičuje pre jeho šarlatánstvo.

Druhé dielo Diogena Laertia má názov *O živote, názoroch a výrokoch mužov, ktorí vynikli vo filozofii*, alebo skrátene *Životopisy filozofov*, prípadne *História filozofov*; v desiatich knihách s nerovnakým rozsahom a kvalitou podáva životopisy, výroky a názory gréckych filozofov, a to zväčša podľa jednotlivých filozofických škôl. Všimnime si podrobnejšie obsah jednotlivých kníh.

Po stručnom úvode, v ktorom bráni grécky pôvod filozofie oproti opačným názorom Aristotela, Sotióna, Hermippa a iných autorov (I, 1 – 12), podáva stručný výpočet mudrcov v rozličných variáciách. Potom rozdeľuje filozofov do dvoch vetiev, iónskej a italskej, uvedúc zároveň filiácie jednotlivých vetiev (14 – 15), všima si postoj jednotlivých filozofov k problému poznania (16) a podáva stručný prehľad názvov jednotlivých filozofických škôl (17) a predmetu ich skúmania (18 – 19). V poslednej časti I. knihy píše

o živote a názoroch mudrcov, pripojac k životopisom Thaleta, Solóna, Chiloná, Pittaka, Bianta, Kleobula a Periandra, ktorých mená sa najčastejšie uvádzajú v zozname siedmich mudrcov, ešte životopisy Mysóna, Anacharsida, Epimenida a Ferekyda. Životopisy obsahujú rozličné biografické údaje, ďalej výroky toho-ktorého mudrca a veľmi často podvrhnuté listy.

II. kniha je venovaná životopisu Sokrata a jeho význačnejších žiakov okrem Platóna a Antisthena, ktorých životopisy sú zadelené do iných kníh. Prvé štyri životopisy sú venované Sokratovým predchodcom vo filozofii, a to milétskym hylozoistom Anaximandroví a Anaximenovi, ďalej Anaxagorovi z Klazomen, ktorý by si bol zaslúžil väčšiu pozornosť, a Sokratovmu učiteľovi Archelaovi. Najväčšia časť knihy je, pochopiteľne, venovaná Sokratovi. Z jeho životopisu sa dozvedáme o jeho pôvode, učiteľoch, rozličných životných príhodách, účasti na vojenských výpravách, o životospráve, rodinnom živote, obratnosti v reči, vzťahu k ľuďom, výrokoch a konečne o jeho obžalovaní, súde a smrti. Z jeho žiakov venoval Diogenes Laertios väčšiu pozornosť iba životopisu Xenofóna, Aischina a najmä Aristippa. Dozvedáme sa tu o Aristippovej duchaplnosti, o jeho rozkošníctve a vtipných výrokoch, ale aj o stúpencoch jeho školy a rozdieloch učenia jednotlivých jeho pokračovateľov – hegeziocov, annikerocov a theodorocov. Ostatným Sokratovým žiakom – Faidónovi, Eukleidovi, Kritónovi, Simónovi, Glaukónovi, Simmioví a Kebetovi – venoval len malú alebo celkom nepatrnú pozornosť, uspokojujúc sa so stručným podaním ich pôvodu a výpočtom ich spisov. Okrem životopisov týchto priamych Sokratových žiakov nachádzame v II. knihe dva pozoruhodné životopisy neskorších sokratocov, a to životopis vynikajúceho dialektika Stilpóna a najmä životopis eretrijského politika Menedema. Životopis Menedemov vyniká nad životopisy ostatných sokratocov nielen rozsahom, ale aj obsahom a kompozíciou.

Celá III. kniha je venovaná Platónovmu životopisu a opisaniu jeho učenia. Jej rozsah nezapríčinili biografické detaily, ale skôr fakt, že Diogenes Laertios vsunul do Platónovho životopisu prehľad jeho učenia. Kniha pozostáva z dvoch častí. Prvú vyplňa podrobný životopis, do ktorého sú vsunuté Platónove i cudzie básnické skladby, ďalej jeho testament a výpočet jeho žiakov. Za prvou časťou nasleduje stručné venovanie diela neznámej obdivovateľke platonizmu. Toto venovanie je spojivo medzi prvou časťou a časťou druhou, ktorú vyplňa analýza Platónových dialógov a neúplné a jed-

notvárne opísanie Platónových filozofických názorov.

IV. kniha je venovaná stúpencom Platónovej Akadémie. Po stručnom životopise Speusippa, Platónovho synovca a nástupcu vo vedení školy, a po vymenovaní jeho spisov nasleduje dôkladnejší životopis Xenokrata Platónovho oddaného žiaka a Speusippovho nástupcu vo vedení školy. Ako pri predchádzajúcich väčších životopisoch, Diogenes Laertios sa zmieňuje o jeho pôvode, nadaní a povahe, uvádza niekoľko príhod z jeho života a niektoré jeho výroky a nakoniec uvádza zoznam jeho spisov. Stručný, ale živý je životopis Polemóna, Xenokratovho nástupcu v Akadémii. Dozvedáme sa tu o jeho búrlivej mladosti, o vstupe do Akadémie, ďalej o zmysle pre praktický život, o spôsobe prednášania a života a o jeho smrti. Po krátkych životopisoch Polemónových žiakov Krateta a Krantora nasleduje rozsiahlejší životopis Krantorovho priateľa a Kratetovho nástupcu v Akadémii Arkesilaa, zakladateľa tzv. strednej Akadémie, vyznačujúcej sa skepticizmom. Zaujímavé je vykreslenie akademického odpadlíka Bióna z Borystenu. Dramatický opis jeho pôvodu, pútavé podanie jeho dobrodružných príhod a jeho kynického postoja k náboženstvu a nakoniec báseň Diogena Laertia, v ktorej zosmiešnil jeho konvertovanie pred smrťou, robia ho jednou z najzaujímavejších postáv u Diogena Laertia. Posledné tri krátke životopisy sú venované stúpencom tzv. novej Akadémie, Lakydovi, Karneadovi a Kleitomachovi.

Zo šiestich životopisov V. knihy sú prvé štyri venované zakladateľovi peripatetickej školy Aristotelovi a jeho prvým trom nástupcom vo vedení školy, Theofrastovi, Stratónovi a Lykónovi. Piaty je životopis Demetria Falérskeho, ktorý bol nielen významným aténskym politikom na konci IV. stor., ale aj plodným peripatetickým filozofom. Posledný je životopis Herakleida Pontského, významného akademického filozofa, ktorý po márnom úsilí stať sa po Speusippovi náčelníkom Akadémie prešiel k peripatetikom. Kompozíciou sa prvé štyri životopisy líšia od posledných dvoch. Kým v prvých životopisoch je pomerne málo biografických údajov – u Stratóna ich takmer niet a len u Lykóna sa venuje viac pozornosti opísaniu jeho povahy a vlastností – a mnoho miesta sa venuje testamentom a zoznamom ich diel, u Aristotela aj jeho výrokom a výkladu jeho učenia, v posledných dvoch životopisoch nachádzame veľa správ, týkajúcich sa Demetrievej politickej a Herakleidovej literárnej činnosti. Herakleidov životopis je vôbec dôležitým prameňom pre poznanie problému plagiátu v antickej literatúre.

VI. kniha je venovaná kynikom. Životopis zakladateľa školy Antisthena,

najstaršieho Sokratovho žiaka, ktorý od svojho majstra prevzal práve jeho indiferentnosť k okoliu a úsilie nechať sa ovládnuť citmi a vášňami, zaberá takmer piatu časť VI. knihy. Dozvedáme sa z nej o jeho pôvode a štúdiách, o styku so Sokratom a veľa pozornosti sa venuje jeho nepriateľskému postoju k Platónovi. Jeho rozličné výroky, anekdoty o ňom, stručná charakteristika jeho názorov, obsiahly zoznam jeho diel a vtipný epigram Diogena Laertia na jeho smrť vyplňa ostatnú časť jeho životopisu. Ďalšie tri pätiny VI. knihy sú venované jeho žiakovi Diogenovi zo Sinopy. Životopis Diogenov je rozhodne najzaujímavejší zo všetkých životopisov Diogena Laertia. Už sám pohnutý život bankárovho syna, potulujúceho sa vo vyhnanstve a žijúceho psím životom, završený naostatok predaním do otroctva, postačuje sám osebe na vzbudenie záujmu. U Diogena k tomu pristupuje ešte zvláštny spôsob života, ktorý nemohol nevzbudiť pozornosť jeho súčasníkov. Jeho názory museli škandalizovať vtedajšiu spoločnosť, ale na druhej strane Diogenova nebojnosť, priamosť a duchaplnosť, prejavujúca sa vo vtipných odpovediach a výrokoch, získala mu aténske publikum. A Diogenov životopis v podaní Diogena Laertia oplýva týmito vtipnými a bystrými, niekedy zádrapčivými výrokmi, ktoré preslávili svojho autora a stali sa príslovečnými. Posledná pätina VI. knihy je venovaná predovšetkým životopisom Diogenových žiakov – Monima, Onesikrita a Krateta. Cenný je životopis posledného nielen pre viaceré kuriozity z jeho čudáckeho života a pre duchaplné výroky, ale aj pre ukážky z jeho poézie. Niekoľko posledných kapitol je venovaných životopisu Kratetových žiakov Metrokla a jeho sestry Hipparchie, ďalej životopisu významného satirického básnika Menippa a nakoniec Menedema, ktorý prešiel od svojho učiteľa epikurovca Kolota ku kynikom, a naostatok stručnému načrtnutiu názorov kynikov.

VII. kniha, rozsahovo najväčšia, obsahuje životopisy stoikov – Zenóna, Aristóna, Herilla, Dionysia Renegáta, Kleantha, Sfaira a Chrysippa. Najväčšia časť z nej je venovaná všeobecnému prehľadu stoickej náuky. Jeho prvá časť, v ktorej sa podáva prehľad stoickej logiky (42 – 83), je jednou z najdôležitejších častí diela Diogena Laertia, pretože je popri diele Sexta Empirica našim najcennejším prameňom pre poznanie stoickej logiky. Mnoho miesta sa venuje aj výkladu stoickej etiky (84 – 131) a fyziky (132 – 159).

Rozsiahly je aj sám životopis Zenóna, zakladateľa stoicizmu. Dozvedáme sa z neho o Zenónovom pôvode, o jeho štúdiách a spisoch, o postoji k súčasným vládarom a o poctách, ktoré mu preukázali Aténčania. Diogenes

Laertios opisuje jeho charakterové vlastnosti a v hojnej miere uvádza jeho výroky. Posledná časť biografického úseku jeho životopisu je vyplnená veršami, zloženými na neho a na jeho smrť, a rozborom diela *O štáte*, v ktorom v duchu kynického učenia odporúča zavedenie komunistického zriadenia a voľnej lásky žien a zaujímal nepriateľský postoj k náboženstvu a kultúre. Do jeho životopisu je vsunutý aj stručný životopis žiaka Persaia, ako aj vymenovanie ostatných žiakov. Ďalšie tri stručné životopisy sú venované Aristónovi, Herillovi a Dionysiovi Renegátovi, Zenónovým žiakom, ktorí sa však viac-menej odklonili od učiteľovho učenia. Piaty životopis je venovaný Zenónovmu žiakovi a nástupcovi vo vedení stoy, Kleanthovi. Hovorí sa v ňom o jeho pôvode, neúnavnej pracovitosti, trpezlivom a znášanlivom postoji k ľuďom. Životopis zakončujú jeho výroky, zoznam spisov a správa o smrti. Šiesty, stručný životopis je venovaný Sfairovi, poradcovi spartanského kráľa Kleomena, a celý je vyplnený opisom príhody u Ptolemaia Filopatora a výpočtom jeho spisov. Posledný, siedmy životopis je venovaný Chrysippovi. Dozvedáme sa z neho o Chrysippovom pôvode, o oboznámení sa s filozofiou, o jeho spisovateľskej plodnosti, o spôsobe písania, o smrti a útokoch niektorých spisovateľov proti nemu pre jeho názory o bohoch a o štáte. Životopis zakončuje neobyčajne dlhý zoznam spisov, ktorý však nie je úplný, keďže koniec VII. knihy sa nezachoval.

VIII. knihou, venovanou pythagorovcom, sa začínajú životopisy tzv. italskej vetvy. Sám životopis Pythagorov, zaberajúci vyše polovice VIII. knihy, nevyrovná sa síce zachovaným životopisom Pythagora od Jamblicha a Porfýria, je však z nich najtriezvejší a ak odhliadneme od niektorých podrobností, obsahuje najdôležitejšie údaje o jeho živote a učení, ako ich poznáme z iných diel. Dozvedáme sa totiž z neho nielen o jeho pôvode a štúdiách, cestách v zahraničí, príchode do Itálie, povesti o jeho predchádzajúcom viacnásobnom žití na zemi, o pravých a nepravých spisoch, ale aj o názoroch, do ktorých sú tu i tam vsunuté jeho výroky a objavy. Nasleduje obširny, i keď nie úplný výpočet a výklad tzv. pythagorovských symbolov a opísanie zásad, ktorými sa riadili pythagorovskí filozofi, a obsiahle opísanie ich učenia. Poslednú časť zaberajú verše, zložené neskoršími autormi na Pythagora a jeho žiakov, verzie o jeho smrti, správy o manželke, dcére a synovi, ďalej štyri epigramy Diogena Laertia a nakoniec výpočet homonymných mužov.

Pomerne rozsiahly je i nasledujúci životopis, venovaný významnému filozofovi, básnikovi, lekárovi a čarodejníkovi Empedoklovi. Zachováva sa

v ňom zvyčajný postup ako pri ostatných väčších životopisoch, no viac pozornosti sa v ňom venuje jeho demokratickému zmyšľaniu a správe o jeho smrti. Tretí životopis, venovaný Epicharmovi, obsahuje iba stručnú zmienku o jeho pôvode a zápiskoch. Málo významný je aj štvrtý životopis, Archytov, do ktorého sú vsunuté dva listy; z nich jeden je zachovaný aj v zbierke Platónových *Listov*. Nasledujú tri stručné životopisy mladších pythagorovcov, Alkmaióna, Hippasa a Filolaa. Knihu završuje nevelký životopis matematika a lekára Eudoxa z Knidu.

IX. kniha je najmenej súrodá, keďže obsahuje životopisy filozofov rozličných škôl. Na prvom mieste je životopis Herakleita. Obsahuje biografické údaje týkajúce sa jeho pôvodu, pomeru k rodnej obci, choroby a smrti. Nasleduje prehľad jeho názorov, Dareiov list Herakleitovi a Herakleitovu odpoveď a nakoniec niekoľko veršov o Herakleitovi. Taký významný mysliteľ, ako bol Herakleitos, by si rozhodne zaslúžil väčšiu pozornosť. Ešte vo väčšej miere to platí o druhom životopise IX. knihy, venovanom Xenofanovi, vynikajúcemu mysliteľovi a básnikovi. Ďalšie tri životopisy sú venované eleatom – Parmenidovi, Melissovi a Zenónovi. Obsahujú stručné biografické údaje a len v Zenónovom životopise sa venuje viac pozornosti jeho hrdinskému boju proti tyranovi Nearchovi. No ani ich učeniu sa nevenuje patričná pozornosť. Nasleduje stručný životopis Leukippa, zakladateľa atomizmu. Obsahuje málo biografických údajov, je však dôležitý pre výklad jeho učenia, a to tak v hlavných črtách, ako aj v jednotlivostiach. Rozsiahlejší je životopis jeho žiaka Demokrita, najvýznamnejšieho gréckeho materialistického filozofa. Vyplnený je však z väčšej časti biografickými údajmi a anekdotami. Jeho učenie je podané torzovito, no neobyčajne cenný je uvedený zoznam jeho diel. Ôsmy, nevelký životopis je venovaný jeho žiakovi, sofistovi Protagorovi. Okrem zaujímavých biografických správ sa uvádzajú jeho úspechy v oblasti dialektiky. Zoznam jeho spisov, správa o zahynutí počas plavby na mori a nejasne podaný spor so žiakom Euathlom zakončujú jeho životopis. Stručný deviaty životopis je venovaný Anaxagorovmu súčasníkovi Diogenovi z Apolónie, ktorý však nijako nezapadá do IX. knihy a na jeho mieste mal byť životopis demokritovca Diogena zo Smyrny. Desiaty životopis je venovaný Alexandrovmu priateľovi Anaxarchovi. Je vyplnený len biografickými údajmi a najmä jeho vzťahom k cyperskému tyranovi Nikokreontovi.

Druhú polovicu IX. knihy zaberajú životopisy Pyrrhóna, zakladateľa skepticismu, a jeho žiaka Timóna z Fliuntu. Rozsiahly životopis Pyrrhónov

patrí medzi najdôležitejšie životopisy Diogena Laertia. Obsahuje totiž nielen podrobné biografické správy o Pyrrhónovi, ale aj dôkladný výklad celého učenia skeptikov. Posledný životopis, venovaný Timónovi, obsahuje taktiež nielen bohaté biografické správy a Timónovu charakteristiku, ale oboznamuje nás aj s obsahom a kompozíciou jeho *Sillov*. V poslednej časti jeho životopisu sú vymenovaní ostatní skeptickí filozofi od Timóna až po Saturnina, žiaka Sexta Empirica, žijúceho koncom II. stor. n. l.

X. kniha prevyšuje ostatné nielen rozsahom – je po VII. knihe najrozsiahlejšia –, ale aj obsahom. Ako III. kniha aj X. je venovaná životopisu iba jedného filozofa a ako v III. knihe aj v tejto je väčšia časť venovaná výkladu učenia. Kým však Platónovo učenie je podané suchopárne a torzovito, Epikurovo učenie je vyložené v troch Epikurových listoch a v zbierke *Hlavných článkov učenia*, ktoré Diogenes Laertios prevzal v doslovnom znení do svojho diela. A keďže sa nám Epikurova literárna pozostalosť nezachovala a jeho učenie poznáme zväčša vďaka X. knihe Diogena Laertia, je táto časť rozhodne najdôležitejšou z celého diela. Z prvej biografickej časti sa dozvieme nielen o Epikurovom pôvode a jeho štúdiách, ale aj o živote v škole, o vzťahu k ostatným filozofickým školám, ohováračskej kampani, ktorú vyvíjali proti nemu nepriatelia, a napokon o jeho chorobe a smrti. Cenné sú aj správy o jeho literárnej činnosti, o metodike práce a zoznam jeho najdôležitejších diel. Pripojený je jeho testament a list Idomeneovi, napísaný tesne pred smrťou. Nasleduje vymenovanie jeho najdôležitejších žiakov s pripojením stručnej, ale výstižnej charakteristiky aj s uvedením ich najznámejších diel. Iba Metrodorovi sa venuje väčšia pozornosť. Po biografických údajoch a pred uvedením doslovného znenia štyroch Epikurových diel sa venuje niekoľko paragrafov Epikurovmu chápaniu filozofie a problematiky jednotlivých jej častí. Cenný je stručný výklad epikurovskej dialektiky. Zo spomenutých Epikurových diel, uvedených v doslovnom znení, najrozsiahlejší je prvý list, adresovaný Herodotovi. Obsahuje zhustený výklad epikurovskej fyziky. Hneď za ním nasleduje list Pythoklovi, podávajúci Epikurovo učenie o nebeských a meteorologických javoch. List sa kompozične líši od predchádzajúceho. Jednotlivé výpovede nie sú vhodne spojené s predchádzajúcimi, ako je to v liste Herodotovi, a okrem toho organicky súvisiace časti sú od seba oddelené, v dôsledku čoho sa Epikurovi tento list upiera. Podáva však verne Epikurovo učenie. Medzi druhý a tretí list je vsunutý výklad o zásadách, ktorými sa má epikurovský filozof v živote spravovať. Tretí list, starostlivo vypilovaný, je adresovaný

Menoikeovi a obsahuje výklad epikurovskej etiky. Tretí list dopĺňa výklad o rozdiel medzi učením kyrénskych filozofov a Epikurovým učením. Knihu završuje 40 *Hlavných článkov učenia*, ktoré sú podľa Diogena Laertia korunou dokonalosti, nasadenou nielen X. knihe, ale aj celému dielu.

Nemožno poprieť, že pri písaní *Životopisov filozofov* sledoval Diogenes Laertios presný plán. Vyplýva to jasne zo skutočnosti, že v úvode (I, 13 – 15) podáva rozdelenie filozofov do dvoch vetiev, iónskej a itskej, z ktorých prvá trvala podľa neho až po Kleitomacha, Chrysippa a Theofrasta, druhá až do Epikura. Nato vymenúva filozofov jednotlivých vetiev presne v tom poradí, ako ich nachádzame v jeho diele. Výnimku robí iba v iónskej vetve logickejšie predsunutie peripatetikov pred kynikov a stoikov a ich umiestnenie hneď za akademikmi, a fakt, že ich nezakončil Theofrastom, ale pridal ešte životopisy dvoch scholarchov, Stratóna a Lykóna, a dvoch ďalších významných filozofov, Demetria a Herakleida. Čo sa týka vetvy itskej, máme v IX. knihe životopis Herakleita a životopisy skeptikov Pyrrhóna a Timóna, o ktorých nie je nijaká zmienka v uvedenej časti úvodu, a len v VIII. knihe (§§ 50, 91) sa oznamujú životopisy tzv. izolovaných filozofov, ktorými Diogenes Laertios myslel Herakleita a Xenofana, ako to vyplýva z poslednej vety Xenofanovho životopisu (IX, 20). V VIII. knihe sa označuje aj reťaz ďalších vynikajúcich filozofov až po Epikura (§ 50).

Tento plán mal Diogenes Laertios stále pred očami. Svedčia o tom časté odkazy na neskoršie knihy. Tak pri vymenovaní Antisthena medzi Sokratovými žiakmi (II, 47) podotýka, že bude o ňom hovoriť, až príde k sekte kynikov. Takisto pri zmienke o revnivosti medzi Xenofóntom a Platónom (II, 57) sľubuje, že na ňu poukáže v kapitole o Platónovi. Podobne v životopise akademika Krateta oznamuje (IV, 23) životopis Krateta kynika. Na konci VI. knihy sa oznamujú životopisy stoikov a v VIII. knihe (§§ 50 a 91) sa oznamujú životopisy izolovaných filozofov a životopisy iných filozofov až po Epikura. O tom, že poradie kníh je pôvodné, svedčia nielen uvedené odkazy na budúce životopisy, z ktorých v druhej sa oznamuje tretia, v štvrtej šiesta, v šiestej siedma a v ôsmej deviata a desiata, ale aj odkazy na prvé knihy. Piata totiž predpokladá štvrtú (V, 39, 68), siedma šiestu (VII, 2), ôsma prvú (VIII, 50) a deviata druhú (IX, 11) a siedmu (IX, 29). Ťažkosti spôsobuje iba jedno miesto v II. knihe (§ 65), z ktorého by síce bolo možno usudzovať, že III. kniha bola napísaná pred II., ale proti tomu je iné miesto z II. knihy (§ 57), a tak je pravdepodobnejšie, že na predchádzajúcom mieste (§ 65) Diogenes Laertios odkazuje na niektorý iný zo svojich nezachovaných spisov.

No aj poradie jednotlivých životopisov v jednotlivých knihách je pôvodné, ako vyplýva z odkazov na predchádzajúce správy v tých istých knihách, ako napríklad v druhej (§§ 103, 126), siedmej (§ 177), ôsmej (§§ 21, 77) a desiatej knihe (§§ 10, 64, 68).

Niet ani nijakej príčiny domnievať sa, že sa nám nezachoval začiatok a koniec diela. Je síce pravda, že na začiatku diela nie je venovanie, ale autor ho vsunul do III. knihy (§ 47). Okrem toho sa obracia k osobe, ktorej venoval svoje dielo, aj v X. knihe (§ 28). A čo sa týka zakončenia diela bez akéhokoľvek doslovu, Diogenes Laertios jasne ohlásil spôsob zakončenia diela v X. knihe (§ 138), keď povedal, že *Hlavné články*, ktorými je dielo zakončené, majú byť korunou dokonalosti, nasadenou tak celému dielu, ako aj životopisu Epikura, a že nimi uzavrie celé dielo.

Jednotlivé knihy nemajú rovnaký rozsah. Autor síce mal v úmysle brať ohľad na rovnomernosť celého diela (VII, 160), ale knihy IV. a VIII., ba aj V., VI. a IX. zaostávajú rozsahom nielen za VII. a X., ktoré sú najrozsiahlejšie, ale aj za I. a II. Rozsah VII. a X. knihy sa vysvetlí tým, že v VII. knihe je pripojený podrobný výklad stoického učenia a že do X. knihy boli doslovne prevzaté celé štyri Epikurove diela. Výkladom Platónovho učenia sa vysvetlí aj pomerná rozsiahlosť III. knihy, venovaná jedinému filozofovi – Platónovi.

Jednotlivé knihy obsahujú životopisy filozofov jednotlivých filozofických škôl, takže tvoria, okrem malých výnimiek, ucelené a úplné celky. Tak I. kniha je okrem neveľkého úvodu celá venovaná životopisom mudrcov. Do II. knihy, venovanej Sokratovi a sokratovcom, sú pred Sokratov životopis vložené štyri stručné životopisy – Anaximandrov, Anaximenov, Anaxagorov a Archelaov, ktoré by sa bolo žiadalo zaradiť do osobitnej knihy, pretože netvorí dobre celok s nasledujúcimi životopismi sokratovcov. Naopak, medzi sokratovcov nie je zaradený Platón a Antisthenes. Prvému pre jeho dôležitosť venoval Diogenes Laertios celú III. knihu a druhého zaradil medzi kynikov ako zakladateľa tejto školy. Štvrtá, nepatrná kniha obsahuje životopisy akademikov, a hoci ju doviedol časovo ďalej ako nasledujúce štyri knihy, je rozsahovo menšia. Nie je úplná, keďže v nej chýbajú nielen životopisy takých významných filozofov, ako bol Filón z Larisy a Antiochos z Askalónu z čias Ciceróna, ale aj akademickí scholarchovia medzi Lakydom a Karneadom. Aj Biónov životopis by bol lepšie zapadol medzi životopisy kynikov. Ani V. kniha so šiestimi životopismi peripatetikov netvorí ucelený celok. Predovšetkým chýbajú v nej životopisy vynikajúcich Aristotelových žiakov – Eudema, Dikaiarcha a Aristoxena, a po